

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії

ректор УДУНТ

проф. Сухий К.М.

К.М. Сухий 2025 р.

ПРОГРАМА

фахового вступного іспиту

**для прийому на навчання за освітньо-науковою програмою підготовки доктора
філософії**

за спеціальністю В10 Філософія – «Філософія»

Дніпро 2025

Програма фахового вступного іспиту для прийому на навчання за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії за спеціальністю

В10 Філософія

(шифр та назва спеціальності)

Розробники:

Володимир ХМІЛЬ, д.філос.н., професор

(ім'я ПРІЗВИЩЕ, ступ. звання)

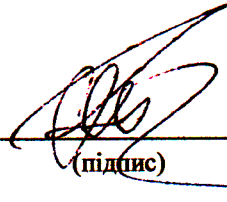
Анатолій МАЛІВСЬКИЙ, д.філос.н., професор

(ім'я ПРІЗВИЩЕ, ступ. звання)

Анатолій ЧИЧКОВ, к.філос.н., доцент

(ім'я ПРІЗВИЩЕ, ступ. звання)

Гарант освітньо-наукової програми

(підпис)

Володимир ХМІЛЬ

(ім'я ПРІЗВИЩЕ)

ЗМІСТ

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	3
2. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ	6
4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ	8
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	9

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма фахового вступного випробування для прийому для навчання за освітньо-науковою програмою «Філософська антропологія» підготовки доктора філософії на основі раніше здобутого ступеня магістра (спеціаліста) розроблена відповідно до діючих нормативних документів: Конституції України, Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII зі змінами та доповненнями, «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» зі змінами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 та Правил прийому до Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна на навчання за освітньо-науковим рівнем доктора філософії в 2020 році.

Фахове вступне випробування на навчання за освітньо-науковою програмою «Філософська антропологія» за спеціальністю В 10 «Філософія» приймається предметною комісією для проведення вступних випробувань до аспірантури.

Мета вступних випробувань – оцінка базових знань вступника до аспірантури з точки зору їх достатності для наукової роботи зі спеціальності 033 «Філософія» (рівень підготовки кадрів вищої кваліфікації) для подальшого зарахування до аспірантури на конкурсній основі.

Завданням іспиту є виявлення у вступника до аспірантури здібностей до аналітичної і наукової роботи.

Екзаменаційний білет складається з чотирьох питань, в тому числі теоретичних та практичних, що беруться з різних розділів цієї Програми.

При відповіді на них вступник до аспірантури повинен продемонструвати рівень фундаментальної підготовки, який дозволить йому успішно опанувати освітньо-науковий рівень вищої освіти.

За підсумками іспиту виставляється диференційована оцінка, в ній враховується:

- якість відповідей на екзаменаційні питання, що містяться в білеті, і на додаткові питання до них;

- оцінка за дослідницьку пропозицію, виставлена рецензентом, а також зміст та якість освоєння матеріалу дослідницької пропозиції, виявлені при іспиті за темою дослідницької пропозиції.

2. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

2.1 ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Форма проведення фахового вступного випробування – письмова.

Необхідні для вичерпної відповіді на питання записи виконуються на папері зі штампом університету. На кожному листі вступник до аспірантури вказує номер білета

фахового вступного випробування. Листи нумеруються, заповнюються з обох сторін. Питання в білетах формуються на основі даної програми, яку вступники до аспірантури отримують завчасно.

При відповідях на теоретичні питання кандидат повинен продемонструвати не тільки володіння навчальним матеріалом, але й розуміння зв'язку теорії з практикою.

Рекомендується підготовка конспекту самостійної роботи по програмним питанням і по рекомендованій літературі.

2.2 ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬСЯ ДО БІЛЕТІВ

Тема 1. Фундаментальність філософського мислення

Своєрідність і сучасне тлумачення предмета філософії. Рациональне та ірраціональне в структурі філософії. Історична зміна предмета філософії і «вічність» її проблем. Символічні й метафоричні смисли у філософії. Духовно-практична інтенція філософії. Соціокультурні і соціо-економічні передумови виникнення філософського знання. Поняття світогляду, його природа, структура. Ціннісний та інтегративний характер світогляду. Філософія як світоглядна форма свідомості. Основні історичні типи світогляду. Міфологія, релігія і філософія. Філософія і філософствування, їх спорідненість і відмінність. Категорії філософії. Філософія як системно організоване й структуроване абстрактно-теоретичне знання. Основні функції філософії. Філософія як феномен культури. Сутність та зміст філософських проблем. Філософія як форма теоретичного знання. Співвідношення філософії і науки. Місце філософії у системі гуманітарного знання. Філософія як методологія наукового пізнання. Структура філософського знання: онтологія, метафізика, гносеологія, філософська антропологія, аксіологія, історія філософії, етика і естетика, логіка, соціальна філософія, філософія науки.

Місце та роль історії філософії в структурі філософського знання. Основні поняття та категорії філософії.

Тема 2. Філософія Античності

Антична філософія як матриця європейської культури в її історичному розвитку і сучасність. Передумови виникнення філософії в стародавньому світі. Специфіка філософії Стародавнього Китаю і Індії. Принципова відмінність та елементи спільності змісту, характеру і способів філософствування на Сході та Заході.

Рационалістичний характер давньогрецької філософії. Джерела античної філософії: міфологія і релігійні системи Стародавньої Греції. Основні етапи розвитку античної філософії. Космологізм як суттєва риса ранньої античної філософії. Проблема субстанції та вчення про буття у досократиків (Мілетська школа, Елейська школа, Геракліт Ефеський, школа Піфагора, атомізм). Стихійна діалектика перших давньогрецьких філософів (апорії Зенона, вчення про протилежності у Геракліта і Емпедокла). Софісти. «Людина - міра усіх речей». Сократ та його місце в історії філософії. "Обрії метафізики": Платон. Поява ідеального. Енциклопедична філософська система Аристотеля. Класифікація наукового знання. Проблема істини. Створення формальної логіки. Елліністична філософія: стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм, малі сократичні школи. Етика римських стоїків: Сенека, Епіктет, Марк Аврелій.

Тема 3. Філософія Середньовіччя та доби Відродження

Тео- і антропоцентризм філософії середньовічної Європи. Синтез античної філософської традиції та християнських догматів у філософії середньовіччя, його прояв в онтології, гносеології, антропології та етиці. Виникнення середньовічної парадигми західноєвропейської філософії та її духовна орієнтація. Проблеми віри і знання, волі і

розуму, людського та божественного. Апологетика Релігійний характер філософської думки: ідея Бога. Патристика як історична форма філософствування. Західна та східна патристика Християнський неоплатонізм. Схоластика і екзистенційном і стична лінія середньовічної філософії. Поява європейських університетів. Схоластика: суперечка номіналізму і реалізму. Онтологія Фоми Аквінського. Пізня схоластика: номіналізм У.Оккама та його значення для сучасної методології науки.

Від теоцентризму до гуманізму (філософія доби Відродження). Західноєвропейський Ренесанс. Соціально-історичні передумови зміни духовної атмосфери Західної Європи у XIV - XVI ст. Гуманістичний характер філософії доби Відродження. Релігійна реформація. Натурфілософія епохи Відродження: Микола Кузанський, Галілео Галілей. Соціальна філософія доби Ренесансу: Ж. Боден, Т. Мор, Т. Кампанелла, Н. Макіавеллі.

Тема 4. Філософія Нового часу

Рационалістична філософія як чинник, що зумовив народження сучасної цивілізації. Ф. Бекон - фундатор сучасної філософії. Філософське обґрунтування нової картини світу. Суперечка щодо методу наукового пізнання. Емпірична традиція філософії Нового часу: Т. Гоббс, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм. Рационалізм філософії Нового часу: Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Ляйбніц. Просвітництво і "барокова" філософія. Кордоцентризм Б. Паскаля. Філософія історії Дж. Віко. Соціально-історичні передумови ідеології Просвітництва. Культ розуму. Концепція прогресу. Соціально-філософський проект Просвітництва. Німецька класична філософія. Німецьке Просвітництво: філософія історії Гердера, політична філософія В. Гумбольдта.

Класична німецька філософія: загальна характеристика. Трансцендентальна філософія І. Канта. Творча активність суб'єкта пізнання та межі його пізнавальних здібностей. Априоризм. Категоричний імператив І. Канта. Філософія людського «Я» (І. Фіхте). Об'єктивний ідеалізм Ф. В. Й. Шеллінга. Творча інтуїція. Філософія абсолютної ідеї Г. В. Ф. Гегеля. Діалектика як логіка. Філософія історії Гегеля.

Концептуальна новизна поглядів К. Маркса й Ф. Енгельса: матеріалістична ідея практики та нова концепція історії суспільства. Гуманістичний потенціал вчення про людину, відчуження та свободу. Основні етапи розвитку філософії марксизму. Дивергенція марксистської традиції в історії західної філософської думки.

Тема 5. Некласична європейська філософія

Криза рационалізму Нового часу як ідеологічної та світоглядної основи цивілізації. Становлення нової форми філософії в духовній культурі ХХІ століття. Відродження ірраціоналістичної філософії наприкінці ХІХ століття. Шопенгауер і Ніцше - перші діагности кризи європейського гуманістичного рационалізму.

Формування некласичного типу філософствування. Ірраціоналізм: С.К'єркегор, А.Шопенгауер, Ф.Ніцше. Критика класичної (раціоналістичної) традиції. Головні парадигми сучасної філософії: позитивістська, ірраціонально-антропологічна, релігійна. Відкриття несвідомих поривів життя: філософія життя А.Шопенгауера та Ф.Ніцше, інтуїтивізм А. Бергсона, психоаналіз З. Фрейда. Вплив фрейдизму на мистецтво та масову культуру ХХ ст. Неофрейдизм: А. Адлер, К. Юнг, В. Райх. Екзистенціальна філософія: зміст та різновиди. М. Гайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр. Феноменологія. Персоналізм. Неотомізм. Філософська антропологія. Герменевтика. Соціальна філософія Франкфуртської школи. "Негативна діалектика" Т. Адорно.

Тема 6. Українська філософська думка

Історичні умови і культурні традиції та їх відображення в філософських концепціях. Особливості філософії України як явища світової культури. Космізм і гуманізм української філософії. Концепція „елладності” та панестетизму українського менталітету.

“Філософія серця” як основний зміст наукових пошуків. Вплив вчених Києво-Могилянської Академії на еволюцію філософського мислення. Г.С. Сковорода - фундатор філософії українського духу. Український романтизм (М.Гоголь, М.Костомаров, П.Куліш та ін.). Академічна філософія в Україні (О.Новицький, П.Юркевич та ін.). Філософські думки в працях О.Потебні, М.Драгоманова, В.Антоновича. Філософія періоду піднесення українського духовного життя (В.Винниченко, М.Грушевський, та ін.). Філософська спадщина Д.Чижевського, В.Вернадського. Розробка гуманістично-антропологічної філософії в сучасній Україні. Місце філософії у творенні сучасної духовної культури українського народу.

Тема 7. Філософська рефлексія щодо онтологічних і методологічних засад наукового пізнання

Позитивістська традиція у філософії. О.Конт. Основні етапи розвитку позитивізму. Неопозитивізм: логічний позитивізм, Львівсько-Варшавська школа, Віденський гурток. Проблема демаркації науки і не науки. Процедура верифікації. Б. Рассел, Л. Вітгенштейн. Постпозитивізм. Критичний раціоналізм К. Поппера. Процедура фальсифікації.

Взаємозв'язок філософії і природознавства як одна з найважливіших рис їх історичного розвитку. Натурфілософські та позитивістські підходи до інтерпретації взаємовідносин філософії і природознавства. Загальнонаукові методологічні принципи як вимоги до наукової теорії. Поняття системності та комплексності дослідження. Методологічні концепції історичного, напрямку філософії науки. Альтернатива діалектичної та синергетичної методології дослідження. Міждисциплінарний і трансдисциплінарний вимір методології. Філософія науки та історія науки. Історична школа філософії науки (Т.Кун, І.Лакатос, С.Тулмін). Соціальна орієнтація науки як ідеал і реальність. Співвідношення між філософськими концепціями істини і розумінням наукової істини в методологи наук на різних етапах розвитку філософії і науки.

Соціологія науки і еволюційна епістемологія (Ст. Тулмін). Гносеологічний анархізм П. Фейєрабенда. Аналітична філософія.

Тема 8. Філософська антропологія

Діалог філософських доктрин як плюралізм антропологій в сучасній філософії. Проблема людини як один з головних напрямів їх взаємодії. Антропологічна філософія. М. Шелер про природу людини та їх місце у Всесвіті, Послідовники М. Шелера в пошуках сутнісних рис людини /Г. Плеснер, А. Гелен/. Феномен людини в християнському еволюціонізмі П. Теяра де Шардена. Структурна антропологія К. Леві-Строса. Феноменологічна філософія про світ людського життя.

Життєвий світ як основа суб'єктивності. Проблема походження та існування людини. Світ людського буття. Взаємозв'язок понять „людина”, „індивід”, „індивідуальність”, „особистість”. Людина як біосоціальна істота. Індивід як представник людського роду. Індивідуальність як системна якість, що виражає неповторну, своєрідну єдність природних та соціальних рис людини.

Скінченність індивідуального існування людини. Проблеми життя і смерті. Сучасні дискусії щодо „права на смерть”. Смісл життя людини і людства. Форми духовно-практичного буття людини. Життєві цілі та ідеали. Проблема виживання людини і людства в сучасних умовах.

Тема 9. Філософія техніки

Місце філософії техніки в структурі філософського знання. Місце та роль техніки в світі. Техногенний характер сучасної цивілізації. Тенденції та перспективи технічного розвитку. Основні технічні революції. Основні варіанти оцінки ролі техніки в культурі:

технологічний детермінізм, технократизм, техноморфізм, позатехнічне розуміння техніки. Антропологія техніки. Техніка та етика.

ВСТУПНІ ПИТАННЯ ДО АСПІРАНТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ „ФІЛОСОФІЯ”

1. Світогляд: проблематика та структура
2. Історичні типи світогляду: міф, релігія, філософія, наука
3. Предмет та функції філософії
4. Відмінність філософії від науки, релігії та мистецтва
5. Періодизація історії філософії. Передумови виникнення філософії в Античності
6. Філософська думка в Мілетській школі: Фалес, Анаксімандр, Анаксагор. Філософія, числа Піфагора
7. Вчення Геракліта про розвиток
8. Філософія елеатів: Парменід та Зенон
9. Теорія атомів Демокріта. Вчення про необхідність та випадковість
10. Діалогіка Сократа. Знання та мораль у філософії Сократа
11. Філософія Платона як об'єктивний ідеалізм
12. Вчення Аристотеля про буття
13. Елліністична римська філософія: стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм
14. Філософське значення Біблії
15. Патристика та схоластика Християнський неосократизм Августина Блаженного
16. Вчення Фоми Аквінського про співвідношення віри та розуму. Докази буття Бога
17. Проблема природи універсалій в середньовічній філософії (номіналізм та реалізм)
18. Гуманістичні ідеї епохи Відродження. Реформація та її філософський зміст
19. Перша наукова революція Нової доби XVI – XVIIст.
20. Філософські концепції представників емпіризму (Ф. Бекон, Дж. Локк)
21. Філософські концепції представників раціоналізму (Спіноза Лейбніць)
22. Суб'єктивний ідеалізм та агностицизм Берклі та Юма
23. Головні ідеї філософії французького Просвітництва XVIII ст.
24. Суспільна та етична теорія Канта
25. Критичний метод Канта: проблема наукового пізнання
26. Філософська система Гегеля. Діалектичний метод Гегеля
27. Проблема трансформації культури у Гегеля (опредметнення, розпредметнення)
28. Антропологізм Фейєрбаха
29. Особливості української філософської думки. Філософські погляди Г. Сковороди
30. Наука як феномен цивілізації
31. Класичні та некласичні риси філософії
32. Позитивістська філософія та її проблематика
33. Феномен техніки. Основні проблеми філософії техніки
34. Філософія американського прагматизму
35. «Філософія життя» А. Шопенгауера
36. «Філософія життя» Ф. Ніцше
37. Філософія екзистенціалізму
38. Філософсько-психологічна концепція З. Фрейда
39. Концепція культури Фрейда
40. Філософська концепція людини К. Юнга
41. Особливості постмодерної філософії

42. Особливості французького структуралізму (М.Фуко)
43. Головні проблеми екзистенціалізму.
44. Основні проблеми і принципи екологічної етики.
45. Особливості інформаційного суспільства та його проблеми.
46. Кризові явища сучасності в контексті філософії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТІВ ФАХОВИХ ВИПРОБУВАНЬ ВСТУПНИКІВ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Фахові випробування проводяться для вступників на навчання за освітньо-науковою програмою підготовки доктора філософії. Оцінювання знань вступників на фахових вступних випробуваннях здійснюється за 200-бальною шкалою. Програми фахових випробувань відповідають навчальним програмам освітньо-кваліфікаційного рівня магістра відповідного напрямку підготовки.

Кожне завдання оцінюється за кількістю балів від 0 до 200. Мінімальна кількість балів, необхідна для зарахування випробовування, визначається Правилами прийому і складає не менше 100 балів за шкалою від 0 до 200 балів.

Рівень, шкала ECTS, бали	Теоретична підготовка	Практичні уміння і навички
Високий, А, відмінно, 171-200	Вступник має глибокі, міцні й систематичні знання всіх положень теорії, може не тільки вільно сформулювати, але й самостійно довести закони, теореми, принципи, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання. Відповідь вступника відрізняється точністю формулювань, логікою, достатній рівень узагальненості знань	Вступник самостійно розв'язує типові задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні проблемні задачі, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. Виконуючи практичні роботи, вступник дотримується всіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.
Вище середнього, В, С, середній, дуже добре, добре, 136 - 170	Вступник знає і може самостійно сформулювати основні закони, теореми, принципи та пов'язати їх з реальними явищами, може привести як словесне, так і математичне формулювання основних положень теорії, навести приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно довести їх. Вступник може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим	Вступник самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) вправи й задачі, володіє базовими навичками з виконання необхідних математичних операцій та перетворень, може самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти розрахункову схему та обрати раціональний метод розв'язання, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. Виконуючи практичні роботи, вступник може самостійно підготувати робоче місце, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки

Достатній, Д, Е, задовільно, достатньо, 100-135	Вступник відтворює основні поняття й визначення курсу, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії (аксіоми, закони, принципи), знає умовні позначення основних величин та їх розмірність, може записати окремі математичні вирази, теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може	Вступник може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основні елементарні операції та перетворення, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. Практичні або лабораторні роботи вступник виконує за зразком (інструкцією), але з помилками; робить висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи
Початковий, FX, незадовільно, 0-99	Відповідь вступника під час відтворення навчального матеріалу елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і явища. У відповіді цілком відсутня самостійність. Вступник знайомий лише з деякими основними поняттями та визначеннями курсу, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення теорії (аксіоми, теореми, принципи, закони)	Вступник знає умовні позначення та вміє розрізняти основні величини, вміє розв'язувати задачі лише на відтворення основних формул, здійснювати найпростіші математичні дії. Виконуючи практичні (лабораторні) роботи, вступник вміє користуватися окремими приладами, але не може самостійно виконати роботу і зробити висновки

При оцінюванні роботи враховуються виправлення. Підсумкова оцінка визначається як середньоарифметичне від загальної суми балів, отриманих за кожне завдання та дослідницьку пропозицію. Випробування вважається складеним на позитивну оцінку, якщо робота отримала не менше 100 балів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булатов М. О. Філософський словник. - К.: Стилос, 2009.
2. Валлерстайн И. После либерализма. - М.: Едиториал УРСС, 2003.
3. Гейзинга Й. Природа і значення гри як явища культури. Гра й змагання як чинники формування культури. Ігровий елемент сучасної культури // Ношо Їшіепз. - К.: Основи, 1994.
4. Головка Б. А. Філософська антропологія: навч. посіб. - К., 1997.
5. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз. - К: Знання України, 2002.
6. Гусев В. І. Вступ до метафізики: навч. посіб. - К.: Либідь, 2004.
7. Декарт Р. Метафізичні роздуми. - К.: Юніверс, 2000.
8. Енциклопедія постмодернізму / за ред.: Ч. Вінквіста, В. Тейлора. - К.: Основи, 2003.
9. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: підруч. - К.: Лібра, 1999.
10. Історія філософії: підруч. / за ред. В. І. Ярошовця. - К.: Київський університет, 2010.
11. Кант І. Критика чистого розуму. - К.: Юніверс, 2000.
12. Мерло-Понті М. Тіло як вираження та мовлення // Феноменологія сприйняття. - К.: Український Центр духовної культури, 2001.
13. Рикер П. Сам як інший. - К.: Дух і Літера, 2002.
14. Слотердайк П. Критика цинічного розуму. - К.: ТанDEM, 2002.
15. Філософія: природа, проблематика, класичні розділи: навч. посіб. / за ред. Г. І. Волинки. - К.: Каравела, 2009.
16. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. Л. В.

Губерського. - К.: Знання, 2009.

17. Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми / В.І. Шинкарук, В.Г. Табачковський, Г. І. Шалашенко, Є. І. Андрос, Г. П. Ковadlo. - К.: Педагогічна думка, 2000.
18. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. - СПб: Алетейя, 1998.
19. Лук'янець В.С., Соболев О.М. Філософський постмодернізм. - К.: Абрис, 1998.
20. Філософський енциклопедичний словник - НАНУ; Інститут філософії, ім. Г.Сковороди; Ред.: В.І. Шинкарук, Є.К. Бистрицький, І.О. Булатов та ін. - К.: Абрис.
21. Філософський словник соціальних термінів за ред. Андрущенко В.П. - К.-Х.: Р.Н.Ф., 2005.
22. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці. - К.: Основи, 1998.

ПІДРУЧНИКИ

23. Бічко А. К., Бічко І. В., Табачковський В. Г. Історія філософії. Підручник. Київ, 2001.
24. Бічко А. К., Бічко І. В., Табачковський В. Г., Ярошовець В.І. // За заг.ред. Ярошовця В.І. Філософія як історія філософії. Підручник. Київ, 2001.
25. Волинка Г. І., Гусев В.І., Огородник І. В., Федів Ю. О. Вступ до філософії: історико - філософська пропедевтика. Київ, 1999.
26. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. Підручник./ В.Г. Кремень, В.В.Ільїн. - К.: Книга, 2005.
27. Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д, Чекаль Л.А. Філософія.
28. Посібник, для студентів вищих навчальних закладів - К.: „Альма-матер” ВЦ „Академія”, 2001.
29. Філософія: Світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник /В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов та ін. - К.: Либідь, 2004.
30. Філософія: навч. посіб. / за ред. І. Ф. Надольного. - К.: Вікар, 2010.
31. Філософія як історія філософії: підруч. / за ред. В. І. Ярошовця. - К.:
32. Центр навч. літ-ри, 2010.
33. Ярошовець В. І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму підруч. - К.: Київський університет, 2008.